

ולא צריכים להעמיד את המשנה כדעת יחיד, רבי יהודה, אלא דברי הכל היא, שאף חכמים מודים שאם הנערה אינה מקפדת כלל על פיגמה — לא ניתן להצילה בנפשה.

ד. **אביי אמר:** לעולם מדובר באנוסה, ומדובר באופן שהמציל יכול להציל את האשה, בקטיעת אחד מאיבריו של המאנס הרודף, ועל ידי הקטיעה ימנע מלבצע את זממו, כגון לקטוע רגלו לבלתי ירוץ אחריה —

ואם אכן יכול לעשות כן, חייב לעשותו, ואסור להרגו.

ולכן משלם קנס, הואיל ואינו חייב מיתה.

ומשנת רבי יונתן בן שאול היא הסוכר כן.

דתניא שנינו ברייתא: **רבי יונתן בן שאול אומר:** רודף שהיה רודף אחר חבירו להורגו או אחר הערוה, והמציל בין הנרדף⁽¹⁾ בין איש אחר יכול להצילו בקטיעת אחד מאבריו, ולא הציל בקטיעה, אלא הרגו —

נהרג עליו כדין רוצח, כיון שלא הורשה

ומתרוץ, שרק באופנים אלו אמרה המשנה שחייב "קנס", היות ואין בהם מיתה.

א. **אלא, אמר רב חסדא:** המשנה מדברת, כגון שכבר בא עליה הוא, האח, או איש אחר **שלא כדרכה** [שלא באותו מקום] וכבר נפגמה, וחזר ובא עליה האח כדרכה. ועל ביאה זו — השניה — משלם קנס, הואיל ואינו חייב מיתה עליה, כיון שכבר נפגמה⁽²²⁾.

כלומר, אם עשה שתי בעילות ושתייהן הן "כדרכה", אינו משלם "קנס" על השניה, כיון שאינה בתולה משעת ביאה הראשונה, אבל היות והראשונה היתה "שלא כדרכה", ועדיין היא בתולה — משלם קנס על השניה שהיא כדרכה.

ב. **רבא אמר:** המשנה מדברת, במניחתו באומרת: "הניחו לו" מפחדה **שלא יהרגנה**, ומשנת רבי יהודה היא, הסוכר שבאומרת כן לא ניתן להצילה בנפשו, והואיל ואינו חייב מיתה לכל אדם, משלם קנס.

ג. **רב פפא אמר:** המשנה מדברת במפותה כשהאח פיתה את אחותו, ולא אנסה, [ומפתה גם משלם קנס] —

באופן זה.

22. כן פירש רש"י.

וכתב עליו המאירי: "ואיני מבין, פה קדוש! האיך אמרה? וכי אפילו נבעלה כמה — כל שהיא ערוה לו, לא ניתן להצילה בנפשו?!"
כוונתו לשאול, הרי היא אחותו וערוה עליו, ומה בכך שכבר נבעלה.

לכן מבאר בדרך אחרת: שמדובר שהאח כבר התחיל והערה בה שלא כדרכה ונפגמה, ועתה

חזר ובא עליה כדרכה.

ודבריו צריכים עיון, ומה בכך, הלא עתה עושה ביאה חדשה, ועליה חייב מיתה? ועיין בשיעורי רד"פ שהניח בצ"ע.

1. רש"י כתב שדין יכול להציל באחד מאבריו אמור גם בנרדף בעצמו.

ומכאן מקשים האחרונים על הרא"ם (בראשית לב ח) הסוכר שהנרדף בעצמו מותר לו להרוג אף ביכול להציל באחד מאבריו, והטעם

להרגו⁽²⁾.

הגמרא מבררת טעמו של רבי יונתן בן שאול, מדרשת הכתובים.

מאי טעמא דרבי יונתן בן שאול.

דכתיב (שמות כא): "וכי ינצו אנשים [זה עם זה, ונתכוין להכות את חבריו] **ונגפו אשה הרה** [אחד מהם הכה אשה] **ויצאו ילדיה. ולא יהיה אסון** [באשה] — **ענש יענש** [לשלם דמי ולדות לבעל]... **ואם אסון יהיה** [באשה] **ונתתה נפש תחת נפש**".

ומה פירוש "ונתתה נפש תחת נפש"?

אמר רבי אלעזר: במצות שבמיתה הכתוב מדבר שהתכוון להרוג את חבריו "במזיד", והרג את האשה, דכתיב: "ואם אסון יהיה ונתתה נפש [של הרוצח] תחת נפש [של האשה]".

ואף שרדף אחרי חבריו להרגו, והתיר עצמו למיתה מדין רודף —

אפילו הכי, אמר רחמנא: "ולא יהיה אסון — ענש יענש". ומשלם דמי הולדות.

ולמה, הרי חייב מיתה ותשלומין כאחד? —

אי אמרת בשלמא, שאם יכול להציל באחד מאבריו — לא ניתן להצילו בנפשו — היינו דמשכחת לה, לכן יתכן דיענש ממון, כי מדובר כגון: שיכול המציל להציל את הנרדף, והוא האיש השני, בקטיעת אחד מאבריו של הרודף —

וכיון שאינו חייב מיתה — משלם דמי וולדות.

אלא אי אמרת, שאף אם יכול להציל באחד מאבריו — נמי ניתן להצילו בנפשו, ולהרגו, קשה —

היכי משכחת לה איך יתכן דיענש דמי וולדות, הלוא חייב מיתה?

ומכאן למד רבי יונתן בן שאול, שביכול להציל באחד מאבריו, לא ניתן להצילו בנפשו.

הגמרא דוחה את הראיה.

דילמא לכן משלם, כי שאני הכא דינו שונה, היות דמיתה לזה הנרדף ותשלומין לזה לבעל האשה —

כלומר, אף אם נסבור שביכול להציל באחד מאבריו, ניתן להצילו בנפשו, עדיין אין כאן דין "קם ליה בדרכה מיניה", כיון שאינם

מאבריו, הרי אבנר היה הנרדף בעצמו. (כמבואר לעיל מט א).

ועיין בדרוש וחדוש להגרע"א (כתובות לג ב) ובמנחת חינוך (שם).

2. ממשמעות לשון הגמרא "נהרג" משמע שבית דין הורגים אותו.

וכתב הרמב"ם (פרק א מהלכות רוצח הלכה

משום דהוא מבוהל ואינו יכול לדקדק בכך. ועוד הקשה ה"שער המלך" (שם) דאם נאמר כסברת הרא"ם, לא תירץ אביי כלום, דכיון שלגבי האשה הנרדפת הוא חייב מיתה, הוי מיתה ותשלומים כאחד.

ועוד הקשו האחרונים ממה שחייבו את אבנר מיתה על הריגתו את עשהאל — אף שעשהאל רדפו — משום שהיה יכול להצילו באחד

מאי טעמא? כי מתחייב בנפשו הוא, נפשו להריגה ניתנה ופטור מתשלומין.

רבא אומר דין שני [ואינו שייך לסוגיא הנ"ל]:

ונרדף ששיבר את הכלים במנוסתו מפני הרודף [וניצל ולא נהרג] —

אם הכלים הם של הרודף — פטור לשלם על הכלים.

ואם הם של כל אדם — חייב.

טעמו של רבא הוא: כשהכלים של רודף — פטור, מפני שלא יהא ממונו חביב עליו מגופו⁽⁵⁾, כלומר, לא מסתבר שמותר להורגו וגופו הותר להריגה, ואילו את ממונו אסור להזיק.

ואם הכלים הם של כל אדם ושברן ה"נרדף" — חייב, שמציל עצמו בממונו חבירו, כלומר, אף אם היה שוברן "כדי להינצל", היה אסור לו, ועל כל פנים היה חייב לשלם עליהם [כמבואר במסכת בבא קמא], וכל

כאחד, כי המיתה והתשלומין אינם באים לו על ידי אדם אחד, ולכן אינו יכול להיפטר מתשלומין לבעל האשה, מטעם היותו חייב מיתה לאדם אחר לגמרי.

הגמרא דוחה את הדחייה.

לא שנא אין חילוק בין חיוב מיתה ותשלומין לאדם אחד, לבין חיוב מיתה ותשלומין לשני בני אדם, ככל אופן פטור מתשלומין, כמו שיבואר⁽³⁾.

וחוזרת ראית רבי יונתן בן שאול, ולכן משלם דמי וולדות כי אינו חייב מיתה, כיון שהמציל היה יכול להציל באחד מאבריו.

הגמרא מסייעת למה שאמרה "לא שנא", ובכל אופן פטור מתשלומין.

דאמר רבא [רבה]: רודף שהיה רודף אחר חבירו להורגו, ובשעת רדיפתו שיבר את הכלים שהיו בדרכו, בין אם הכלים הם של נרדף, ובין של אדם אחר —

פטור⁽⁴⁾ ואף שהמיתה הוא להנרדף והתשלומין לבעל הכלים —

הריב"ם סובר: מפני שהוא חייב מיתה אף לבעל האשה, כיון שגם הוא מצוה להרגו.

ר"ת סובר: מפני שכל דין "קם ליה בדרכה מיניה", נלמד מדרשת: "הא יהיהנא אסון באשה פטור על הוולדות", ושם המיתה היא לאשה, ותשלומי הוולדות הם לבעל.

4. ואף אם לא הרגו בסוף. (רש"י בבא קמא קיז ב.).

5. אמר כן בסגנון מליצי, לקוח מהברייתא בסוגיא הבאה: "יש לך אדם שממונו חביב עליו

יג ובפרק ט' מהלכות מלכים הלכה ד) שאין בית דין הורגים אותו. אלא "חייב מיתה" בידי שמים. ומבאר הכסף משנה, כיון שאי אפשר להתרותו, שהרי כוונתו להציל.

והראב"ד בהלכות מלכים משיג על הרמב"ם, שאם כן, למה אמרו (לעיל מט א) שדנו את אבנר בסנהדרין?

ועיין שם בנושאי כלי הרמב"ם המתרצים את קושית הראב"ד.

3. בטעמו של דבר נחלקו הראשונים (תוס' בבא קמא כ"ב ב ד"ה בגדי, כתובות ל ב.).

שכן אם שיברן תוך כדי מנוסתו.

רבא אומר דין שלישי, והוא —

אם המציל, ורבא קוראהו: "רודף שהיה רודף אחר הרודף" להצילו —

ושיבר את הכלים, בין אם הם של הרודף, בין של הנרדף, בין של כל אדם — פטור.

ולא מן הדין — פטור⁽⁶⁾.

אלא, מפני תקנת חכמים, מפני שאם אי אתה אומר בן — ותחייבו לשלם, אין לך כל אדם שמציל את חברו מיד הרודף, כי יאמר: מה לי ולצרה זאת להתחייב לשלם על הנזקין שאעשה בעת הצלתי את הנרדף.

שנינו במשנתינו: אבל הרודף אחר בהמה והמחלל את השבת ועובד עבודה כוכבים, — אין מצילין אותן בנפשו.

זו דעת התנא של משנתינו, ואילו בכרייתא, נחלקו תנאים ברודף לעבוד עבודת כוכבים, וברודף לחלל את השבת.

תניא: רבי שמעון בן יוחאי אומר: העובד עבודת כוכבים — ניתן להצילו בנפשו —

ונלמד מדרשת קל וחומר.

ומה ברודף אחר הערוה שהוא פגם הדיוט,

וזו קולתו. — דינו חמור עד כדי שניתן להצילו בנפשו —

עבודת כוכבים, החמורה, שהיא פגם גבוה כופר בה', האם לא כל שכן שנחמיר עליו ולהצילו בנפשו.

ותמהינן: וכי עונשין מן הדין?!

[מדין קל וחומר אפשר לדרוש דינים ואיסורים וחיוכים, ולא עונשים.]⁽⁷⁾

ומתרצינן: אכן, קא סבר רבי שמעון בן יוחאי: עונשין מן הדין?

ועוד תניא: רבי אלעזר ברבי שמעון אומר: המחלל את השבת ניתן להצילו בנפשו.

והטעם: סבר לה כאבוה כאביו רבי שמעון, שעובד עבודת כוכבים מצילין אותו בנפשו —

ואתיא ונלמד שבת בגזירה שוה "חילול חילול" מעבודת כוכבים.

נאמר בשבת (שמות לא): "מחלליה מות יומת", ונאמר בעבודת כוכבים (ויקרא יח): "ומזרעך לא תתן להעביר למולך ולא תחלל". מה עבודת כוכבים ניתן להצילו בנפשו, אף שבת ניתן להצילו בנפשו.

הסוגיא הבאה היא בדין "קידוש השם".

מגופו".

חושן משפט סימן ס): מה שייך כאן "עונש", וכי הצלתו מן העבירה הוא "עונש"?! ומוכיח כן מהא שאמר רב הונא שאף קטן הרודף מצילין אותו בנפשו, וכי קטן בר עונש הוא?! אלא הוא דין "הצלה" [ועיין שם דף עב הערה 16]. ומה הקשו על רבי שמעון?

ועיין שם בהגהת בן המחבר המבאר שיש שני

6. מפני שאם אפילו הנרדף חייב, מפני שאסור להציל עצמו בממון אחרים, כל שכן המציל (רש"י שם).

7. הקשה הגאון בעל "נודע ביהודה" (חלק ב

חיץ משלושת עבירות הללו: עבודה זרה וגילוי עריות ושפיכות דמים, כמבואר בהמשך⁽⁸⁾.

הגמרא מבארת ודנה, במה שאמרו, שעל עבודת כוכבים ייהרג ואל יעבור.

ורמינן: ועבודת כוכבים לא יעבור!?

והא תניא שנינו ברייתא: אמר רבי ישמעאל: מניין אנו למדים, שאם אמרו לו לאדם: "עבוד עבודת כוכבים ואל תהרג!" מנין, שיעבוד ואל יהרג?

תלמוד לומר: "וחי בהם" — ולא שימות בהם".

אם כן, יכול הייתי לומר: אפילו באופן שאונס זה היה פרהסיה, בפני רבים, גם יעבוד עבודת כוכבים?

תלמוד לומר (שם כב): "ולא תחללו את שם קדשי ונקדשתי בתוך בני ישראל". ובפרהסיה יש חילול ה', שהכל למדין ממנו לחלל קדושת ה', ואמרה התורה "ונקדשתי"

מי שנאנס לעבור על אחת ממצות ה', כגון שגוים אונסים אותו, ואם לא יעבור יהרגוהו —

האם חייב למסור נפשו להריגה ולא יעבור, או לעבור ולשמור נפשו.

ויש בדין זה אופנים שחייב להיהרג ואופנים שיכול לעבור, וכן יש חילוק באיזה מן המצוות אנסוהו.

אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יהוצדק: היו חילוקי דעות בענין זה, ונמנו עמדו למנין, ונמרו את הדין בעליית בית נתצה [שם האיש] בעיר לוד שם דנו בכך, והוחלט:

על כל העבירות שכתובים בתורה, אם אומרים לאדם: "עבור! ואז אל תהרג" —

אכן יעשה כן: יעבור ואל יהרג, מפני שאמרה תורה (ויקרא יח): "ושמרתם את חוקותי ואת משפטי אשר יעשה אותם האדם וחי בהם, אני ה' ". היינו שחוקי ומשפטי התורה ניתנו ל"וחי בהם" — ולא שימות בהם.

היא דרשה שכלית "למה נסמך על חקירת החכם ההוא, ואולי חקירותיו כוזבות, ואם יעמוד חכם גדול ממנו יגלה סתירות דבריו".

ולפי סברא זו שפיר הקשתה הגמרא: איך נהרגנו — אף אם איננו "עונש" — על פי סברת קל — וחומר, הלא יתכן שהסברא תופרך. ועיין שם מה שכתב עוד.

8. כתב בחידושי הר"ן: מפני שעבירות אלו הן חמורות ביותר.

ועוד כתב: אין הטעם בגילוי עריות ושפיכות

טעמים מדוע אין עונשים מן הדין.

המהרש"א (לעיל סד) כתב בשם הסמ"ג, שאם נלמד החמור מן הקל, אולי העונש של הקל אינו מכפר על העבירה החמורה, ועל מי סמכה התורה שנדע אם העונש מספיק, לכן אין עונשין מן הדין.

ולפי סברא זו הקשה ה"נודע ביהודה" שפיר, שאין ב"הצלה", עונש, ולא שייך לומר: "אין עונשין מן הדין".

אבל יש טעם אחר וכתבו הרשב"א בתשובותיו (חלק ג סימן ט): שדין שקל וחומר

, מסור נפשך על אהבת יוצרך! (9)

הרי שעבודת כוכבים בצינעה, יעבור ואל יהרג?

ומתריינין: רבי ישמעאל אכן סובר כן, ואילו ההלכה נפסקה כרבי אליעזר החולק עליו, וסובר, שמה שחילקה התורה בין בפרהסייה לבין בצינעה, הוא בשאר מצוות, אבל עבודת כוכבים — אף בצינעה יהרג ואל יעבור.

אינחה חכמים אלו שנמנו וגמרו בעליית בית נתזה בלוד, **דאמור** אמרו דינם **כרבי אליעזר**.

דתניא שנינו ברייתא: **רבי אליעזר אומר**:

אמרה התורה (דברים ו): **"ואהבת את ה' א—לקיך ככל לבבך וככל נפשך וככל מאורך"**.

"ואהבת" (10) היינו שלא תמירנו בעבודת אלילים.

ויש לבאר: **אם נאמר ככל נפשך — למה נאמר ככל מאורך — ואם נאמר ככל מאורך — למה נאמר ככל נפשך?** אם התורה באה לומר לאהוב את ה' כדבר החביב מאוד, תאמר את החביב משניהם (11)?

ומתריך רבי אליעזר: התורה דיברה לכל סוגי

לרוצח.

ועיין ב"ערוך לנר".

10. ה"תורת חיים" מבאר [וכנראה שזהו גם כוונת רש"י], שהדרשה עולה על תחילת הפרשה: "שמע ישראל ה' א— לקינו ה' אחד", פירוש "ה' אחד" — ולא תמירנו באל אחר ועל פסוק זה ממשכה התורה: "ואהבת...".

ומוכיח כן ממה שאמרה הגמרא (ברכות סא ב) ברבי עקיבא כשסרקו את בשרו במסרקות של ברזל וקרא את שמע, ושאלוהו תלמידיו: "עד כאן", כלומר, עדיין הנך מכוון בכוונה את קריאת שמע, למרות יסוריך? וענה להם: כל ימי הייתי מצטער על הפסוק הזה: "ובכל נפשך" — ויצאה נשמתו ב"אחד", הרי דבכל נפשך מוסב על "אחד".

11. פירש הנמוקי יוסף: קושית רבי אליעזר היתה: יאמר הקב"ה אותו שהוא יותר חביב, ונלמד ממנו שכל — שכן השני, שהרי גלוי וידוע לפני הקב"ה איזו משניהם יותר חביב, גופו או ממונו.

דמים משום שניתן להצילן בנפשן —

כי הרי עבודת כוכבים לא ניתן להצילן בנפשן, מוכח שאין זה הטעם לחומרתן.

אלא שהן חמורות מעצם גודל העבירה.

[ולפיכך אפשר שעל בהמה, גם יהיה הדין של יהרג ועל יעבור].

אבל, פשוט להר"ן, שעל חיבי לאווין של עריות כגון: אלמנה לכהן גדול, אין דין של יהרג ואל יעבור. ועיין ב"ערוך לנר".

9. כתבו התוס' במסכת כתובות (יט א ד"ה דאמר) דרבי ישמעאל סובר כן גם בגילוי עריות ושפיכות דמים.

אבל בסוגייתנו [עמוד ב ד"ה והא] כתבו דרבי ישמעאל מודה בהם.

והמנחת חינוך (מצוה רצ"ה) מסופק אם אכן רבי ישמעאל חולק גם בגילוי עריות ושפיכות דמים.

והטעם לומר שמודה בהם הוא, משום דהרי למדנו רוצח מסברא: "מאי חזית דדמך סומק טפי". ולא מסתבר לומר שרבי ישמעאל חולק על סברא זו. וממילא הוקש גם נערה המאורסה

כמו דדרשה רבי.

דתניא שנינו ברייתא: רבי אומר: אמרה התורה בפרשת אונס נערה המאורסה (דברים כד): "ולנערה לא תעשה דבר, אין לנערה חטא מות, כי כאשר יקום איש על רעהו ורצחו נפש — כן הדבר הזה".

ויש להקשות: וכי מה למדנו מרוצח מעתה, למה המשילה התורה "משל" מרוצח, הרי מובן מאליו, שהנערה פטורה כיון שהיא אנוסה? [מבואר לעיל (עג א)].

והביאור הוא: הרי דין רוצח זה בא ללמד על נערה המאורסה, ונמצא למד הימנה. —

מקיש התורה משווה רוצח לנערה המאורסה, כדי ללמדנו: מה נערה המאורסה ניתן להצילה בנפשו — אף רוצח ניתן להצילו בנפשו. [דרשה זו הובאה כאן דרך אגב ומבואר לעיל].

בני אדם: אם יש לך שגופו חביב עליו מממונו, עליו לאהוב את ה' בגופו, כלומר למסור נפשו להריגה על אהבת ה', ולכן נאמר "ובכל נפשך" —

ואם יש לך אדם שממונו חביב עליו מגופו⁽¹²⁾, עליו לאהוב את ה' בכל ממנו, כלומר למסור ממנו כדי לימנע מעבודת כוכבים⁽¹³⁾, ולכך נאמר: "ובכל מאודך" שהוא "מאוד" חביב עליו.

ולדעת רבי אליעזר חייבים למסור הנפש להימנע מעבודת כוכבים, ובכן, חכמים אלו סברו כמוהו.

הרי למדנו לדין עבודת כוכבים שיהרג ואל יעבור —

ומנין אנו למדים לדין גילוי עריות ושפיכות דמים שיהרג ואל יעבור?

בשולחן ערוך (יורה דעה סימן קנ"ז ברמ"א ס"א), דבשאר עבירות חייב ליתן כל אשר לו, כדי לא לעבור על איסור. והקשו המפרשים (שו"ת אבני נזר יו"ד סימן קכ"ח), אם כן מה החידוש בעבודת כוכבים, הרי אפילו בלאווים הקלין ממנה חייבים למסור כל הממון.

והערוך לנר מקשה בנוסח אחר, למה בכלל אמרה התורה "ובכל מאודך" — בשלמא מה שאמרה התורה "ובכל נפשך", היינו משום שאמרה התורה "וחי בהם" בשאר הלאווין ויעבור ואל יהרג, הוצרכה לכתוב שכעבודת כוכבים אין הדין כן — אבל ממון, למה היה עולה על הדעת, שמותר לעבור מפני אונס ממון.

ואם נרצה לתרץ, מפני שלגבי האיש הזה,

ומתרץ: אין דעת בני אדם שוות בכך, יש מי שגופו חביב עליו מממונו, ויש מי שממונו חביב עליו יותר. לפיכך אמרה תורה שניהם בפירוש — שלא ליתן פתחון פה ליצר הרע לחלוק, אלא תהיה לפניך אהבת ה' חביבה יותר מהדבר החביב עלך ביותר.

12. ותמה ה"תורת חיים", וכי התורה מדברת בשוטים וכסילים שממונם חביב עליהם מנפשם?!

ומתרץ שאין זו מדת כסילים, כמו שמצאנו אצל יעקב אבינו שחזר על פכים קטנים, ואמרה הגמרא (חולין צא): "מכאן שצדיקים חביב עליהם ממונם יותר מגופם".

13. כתב הר"ן בפרק לולב הגזול, ונפסק

ועוד מקיש נערה המאורסה לרוצח, כדי ללמדנו: מה רוצח, אם גוי אומר לו: "רוצח! והרוג את הנפש! ואם לא, הנני הורגך! דינו שיהרג ואל יעבור —

אף נערה המאורסה וכן כל העריות, אם גוי אומר לה: להיבעל למי שהיא אסורה לו באיסור ערוה, ואם לא, יהרגוה — דינה שתהרג ואל תעבור⁽¹⁴⁾.

ולדין זה הקישה התורה נערה המאורסה לרוצח.

ומבררת הגמרא, רוצח גופיה שממנו למדנו נערה המאורסה, מנא לן? מנין לנו שדינו ליהרג ולא יעבור?

סברא הוא, שלא תדחה נפש חבירו מפני נפשו, דאם יהרוג את חבירו, יש כאן שתי עוולות, איבוד נפש של חבירו ועבירה על איסור רציחה שעובר הרוצח, ואילו אם הגוי יהרגוה, אף שיש כאן איבוד נשמה, אבל אין

כאן עבירת ישראל על איסור רציחה.

דאף אם אמרה התורה "וחי בהם" ולא שימות בהם, הוא רק באופן שאם אכן יעבור — לא יאבד נשמה של ישראל, אבל אם בין כך ובין כך ייאבד נשמה של ישראל, למה יעבור על איסור רציחה —

ומי יודע, נפש של מי יקרה בעיני יוצרו יתברך שמו, ומי אומר לו שנפשו יקרה יותר, לכן לא יידחה ציווי התורה: "לא תרצח", ויהרג ואל יעבור!

ומספרת הגמרא עובדא שאמרו בה סברא זו.

דהיה עובדא, איש ההוא דאתא שבא לקמיה לפני רבה, ואמר ליה לרבה: אמר לי מרי דוראי הגוי אדון העיר שהנני מתגורר בה: "זיל לך קטליה לפלניא הרוג את פלוני! ואי לא תעשה כן, קטלינא לך אהרוג אותך". ושאל את רבה, מה יעשה.

ממונו הוא חיותו ממש, ונכלל בכלל "וחי בהם" —

אם כן, נאמר באמת גם לפי המסקנא שרק בעבודת כוכבים חייבתו התורה למסור כל ממונו, שהוא חיותו —

ומנין להם להפוסקים שבשאר הלאוים גם חייב למסור ממונו?

14. לפי גירסתנו מדובר על הנבעלת. ויש גורסין: "יהרג ואל יעבור", וכן הוא בנמוקי יוסף, ומוסב על הבעל.

ומה דינה של האשה הנבעלת, האם חייבת למסור נפשה? יבואר בעמוד ב'.

והקשו הראשונים לפי הגירסא: "יהרג ואל יעבור": והלא אין קישוי אלא לדעת, ואיך יתכן

שאונסים את הבעל.

ה"שאלות" [מובא בתוס' יומא פב ב] מתרץ, שאין הגוים אונסים, אלא כגון שצריך לעשות כן לצורך רפואה, ואם לא — ימות. והר"י מפרש, כגון שמדביקין אותם הגוים זה בזה, ואי אפשר להישמט אלא על ידי שיהרג, מחמת שיודע שיתקשה, ובאופן זה צריך למסור נפשו.

ועוד תירצו על פי מה שאמרה הגמרא יבמות [לגבי דין אחר] שנתקשה לאשתו, וכן יבואר כאן, ואכמ"ל.

והמאירי מתרץ: "ואיני יודע מה היה קשה להם. שאף כשאומרים לו לבא על נערה המאורסה או שיהרג, אילו הותרה לו הרצועה היה מתיר עצמו ומתקשה לדעתו, ובא

אמר ליה רבה: לקטלוך תן לו שיהרוג אותך, ולא תיקטול ואתה אל תהרוג! כי —

מאי חזית למה נראה בעיניך דדמא דידך סומק טפי שהדם שלך אדום יותר, דילמא יתכן, שדמא דההוא גברא שהדם של האיש ההוא שציווך אדון העיר להורגו — סומק טפי אדום יותר?

כלומר, רבה ענה כן בדרך מליצה: האם ברציחתך יש יותר עוולה מרציחתו, האם ידוע לך שדמך חביב ונאה לפני הקב"ה יוצרך — יותר מדם חבירך? (15)

וזה הסברא שעל שפיקות דמים חייבים למסור את הנפש, וממנו נלמד נערה המאורסה.

הגמרא ממשיכה לבאר התנאים שעל פיהם אמרו יעבור ואל ייהרג.

כי אתא כשהגיע רבי דימי מארץ ישראל, אמר בשם רבי יוחנן: לא שנו שבשאר עבירות יעבור ואל ייהרג, אלא שלא בשעת [השמד] גזירת המלכות, אבל אם הגוי אונסו בשעת גזירת המלכות לעבור אפילו על מצוה קלה [ובהמשך יבואר מה היא מצוה קלה] — יהרג ואל יעבור! כדי שלא ירגילו הגוים להמריך את לבבות בני ישראל (16).

כי אתא רבין אמר רבי יוחנן: אפילו שלא בשעת גזירת מלכות, לא אמרו שבשאר עבירות יעבור ואל ייהרג, אלא אם הגוי אונסו לעבור עבירה כצינעה, אבל אם הוא כפרהסיה (17), אפילו אם אונסו לעבור על מצוה קלה — יהרג ואל יעבור!

ומבררין: מאי מצוה קלה?

אמר רבא בר רב יצחק אמר רב אפילו אם טו ב

להשמיענו שאסור לו".

15. כן פירש רש"י.

והיד רמ"ה מפרש: הטעם שעל כל העבירות אמרה התורה: "עבור! ואל ייהרג" הוא, מפני שאם יחיה יקיים הרבה מצוות, כמו שאמרו במסכת יומא (פה ב): "חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה".

וזה תשובת רבה: מי אומר לך שתאריך ימים יותר מחבירך, ותזכה לקיים הרבה מצוות, דילמא הוא יאריך ימים יותר ויקיים יותר מצוות.

16. כן מבאר רש"י.

הראשונים, עיין יד רמ"ה, מבארים עוד, שיש בכך משום קידוש ה'.

והר"ן מבאר פירוש זה, וזה לשונו: "וטעמא דמילתא, שבשעה שאומות העולם חושבין לבטל ישראל מן התורה — צריך לעשות חיזוק כנגדן

שלא לקיים מחשבתן. ומוטב שיהרגו כמה מישראל ואות אחת מן התורה לא תבטל! בזמן שהם רוצים לבטל אותה מישראל בכלל.

ואם שמע להם אפילו בחדרי חדרים — הדבר מתפרסם, מפני שמצאו שהועילו גזירתם. ולפיכך יהרג ואל יעבור, וזהו קידוש ה' ואהבת המקום הכוללת לכל בני ישראל".

עוד מבאר היד רמ"ה, אם יוותרו להם על מצוה קלה יבא הדבר שיתלמדו להעביר אותנו על שאר דברים, ותוצאותיו מי ישורנה.

17. כתבו הראשונים, עיין במאירי, שפרהסיה אינה דוקא "בפני" עשרה מישראל, אלא אפילו "בידיעת" עשרה מישראל.

וראייתם היא, מקושתית הגמרא לקמן: "והא אסתר פרהסיה הואי", ושם לא שייך לומר שהיה "בידיעת" ישראל.